

havde været at opnå fransk støtte til at generobre Finland, men Karl Joh- han valgte i stedet at tilslutte sig Frankrigs fjender mod til gengæld at få disses tilsagn om, at han kunne få Norge som erstatning for Finland. Det var dette løfte, som invasionen af hertugdømmerne skulle effektueres.

Bogen handler om den halvanden måned lange krig i hertugdøm- merne. Men det er ikke traditionel militærhistorie eller udenrigspoli- tisk historie set fra generalernes og diplomaternes synsvinkel. Begiven- hedsforløbet bliver derimod fortalt på grundlag af beretninger fra i alt 20 øjenvidner, der i brev-, dagbogs-, erindrings-, rapport- eller anden form har nedfældet deres oplevelser og indtryk. 15 danske, tre svenske, en brite og en mecklenburger. De 17 er militærpersoner, og så er der tre danske civile. Et russisk øjenvidne er der derimod ikke.

Krigen i hertugdømmerne bliver skildret dag for dag. Ikke alle 20 personer bidrager lige meget endelige optræder hver dag. Synsvinklen er de forskellige enkeltpersoners egne oplevelser. Der er mange office- rer iblandt dem, men de er på mellem- og ikke på generalstabsniveau. Og vist er der en svensk general iblandt, men han befandt sig netop i felten og ikke i Karl Johans hovedkvarter. Af de 20 personer er der én kvinde, nemlig Elisabeth Hansen, der var så glødende begejstret for Frederik VI, at hun gerne satte liv og velfærd på spil for at bringe ham efterretningsrapporter om forholdene i hertugdømmerne.

Begivenhedsforløbet skildres altså først og fremmest af militærperso- ner. Både slaget ved Bornhoved 7. december 1813 og bombardementet af fæstningen Glückstadt får omtale, det samme gør en række mindre træfninger, men bogen omhandler også emner som kommunikations-, transport-, forsynings-, sygdoms-, indkvarterings- og forplejnings- samt finansielle og materielle resurseproblemer foruden civilbefolkningens forhold og det barske vintervejr, alt sammen set i de 20 øjenvidners perspektiv.

For ikke at gøre fremstillingen for tung og citatpækket, har forfatte- ren valgt at genfortælle øjenvidnernes oplevelser i historisk nutidsform og undertiden som dialog mellem forskellige personer. Det medfører imidlertid, at det ikke altid står klart, hvor vidt et udsagn er fra kilden selv eller om det er forfatterens fortolkning. Når Hamborg således på side 366 bliver karakteriseret som "Tysklands mest grådige og deka- dente by", er det så sekondløjtnant Hans Jørgen Blom, der selv skriver således, eller er det forfatterens egen tolkning af Bloms tanker?

Til sidst i bogen bliver de 20 personers senere skæbne fortalt, ligesom der her bliver gjort rede for kildekritiske problemer. Undervejs i be-

givenessfremstillingen bliver kildekritiske problemer og eventuelle uoverensstemmelser mellem forskellige beretninger derimod ikke ta- get op. Det kan der nok også være god mening med, da afsnittene ellers kunne være blevet overlæsedede, men alligevel bevirker det forhold, at de kildekritiske bemærkninger altså nærmest er i et appendiks, at de ikke bliver udfoldet så frugtbart som de kunne være blevet.

Der er foretaget et grundigt og for tjenstfuldt arbejde med at opspore de 20 personers beretninger, hvoraf flere aldrig har været trykt. Forfat- teren foregiver ikke, at disse 20 øjenvidneberetninger tilsammen giver et fuldkomment eller dækkende billede af krigsbegivenhederne. Der er derimod tale om 20 forskellige subjektive beretninger fra krigsforløbet, men det er heller ikke så lidt. Udvalget er dog ikke helt tilfældigt, for beretningerne er blevet sammenstykket, således at der har kunnet laves en sammenhængende skildring af begivenhederne frem til midten af januar 1814 set i et nedefra-perspektiv. Således er sekondløjtnant Clau- sen kun taget med, "fordi han tog aktiv del i udfaldet fra Glückstadt 22. december" (side 489).

Alt i alt er der tale om en anderledes, men vellykket måde at skri- ve krigshistorie på, nemlig nedefra, hvor fokus ikke er på fyrsternes, statsmændenes og generalernes beslutninger og disses betydning for krigen, men derimod på nogle udvalgte militære og enkelte civile øjen- vidner, og hvordan de hver især oplevede konsekvenserne af de trufne beslutninger.

Michael Bregnsbo

Remontius, Peter: Hertugbyen Augustenborg

– en historisk beretning om mennesker, livet og huse.

Forlaget Peter Remontius og "Hertugbyens udviklingsforum", 2020, 309 sider.

Sønderjylland er velsignet med en rigdom af både faghistoriske og amatørhistoriske udgivelser, som resten af landet kun kan misunde. *Hertugbyen Augustenborg* er et skud på den lokalhistoriske stamme, båret af entusiasme, fortælleglæde og en stedets veneration. Bogen er udkommet på eget forlag i samarbejde med turist- og handelsorganisa- tionen "Hertugbyens udviklingsforum".

Bogen åbner med seks korte, indledende kapitler på siderne 1-21, der skal give baggrund både historisk om Augustenborg som en hertugelig hovedby, om hertugslægten, diverse begreber og om bogens materiale,

omtale af enkelte tidligere udgivelser om augustenburgske emner mv. Herefter begynder den egentlige fremstilling, inddelt i 64 ligeledes ofte ret korte kapitler. Dertil kommer tolv korte kapitler om andre emner, f.eks. lov og straf, præsterne eller den markante hertuginde Louisa Augusta, i alt 309 sider inklusive apparat, herunder et helt nødvendigt personregister. På den ene side gør de mange kapitler bogen lettilgængelig. På den anden side giver det et let usammenhængende præg. De sidstnævnte tolv kapitler kunne nok med fordel have været placeret sammen med de første seks.

Men til sagen: "Dette er et forsøg på at vise 'Augustenborg – som det var engang'", hedder det side 22 med et citat af den mangeårige lokalarkivmand i Augustenborg Hans Linds ord. Og det er, hvad det er: en tur i de af Augustenborgs gader, der kan henføres til den slotsby, som hertugerne byggede op omkring slottet. Med udgangspunkt i et ofte benyttet opmålingskort fra 1796 går det slag i slag med et kapitel per bygning, der er fotograferet, og teksten er understøttet af andre illustrationer. Der fortælles både om huset, om dets funktioner og løst og fast om dets beboere med blik på "som det var engang"; begrebet er absolut passende, for der er stor variation i den kronologiske ramme. Hvert kapitel veksler også i antal sider, tekst, fokus og illustrationsmateriale, så det er vitterligt nærmest som en levende fortalt byvandring på tryk. Kortet fra 1796 kan for øvrigt ses i Museet på Sønderborg Slot.

Til tider bliver denne fremstillingsform for snakkesalig for min smag, og har forfatteren ikke en vel stor interesse i emner som eventuelle hertugelige elskerinder, elskere og mulige følger af sådanne forbindelser? De dukker i hvert tilfælde op gang på gang, og det er måske ikke det væsentligste i en beretning om slotsbyens huse, der med vilje udelader netop slotsbygningerne, altså hvor de hertugelige familiemedlemmer selv boede. Men det til side, så får man undervejs stor viden om det enkelte hus og anlæg – og også om et par af dem, der ikke eksisterer mere. Ja, faktisk viger forfatteren ikke tilbage for at blive decideret pikeret på Augustenborgs vegne, som når han f.eks. side 24 foreslår kommunen bysanering i form af en hvid mur, der kan skærme en parkeringsplads, som i dag dominerer den gamle bymidte, og som er resultatet af en ufølsom tidligere nedrivning. Det forekommer nu alligevel uden for emnet, men man må bære over med entusiasmen på den fine, men medgivet gennem tiderne ikke altid særlig pænt behandlede, slotsbys vegne.

I et af de indledende kapitler søger forfatteren kort at klarlægge det augustenburgske arvekrav på Slesvig og Holsten samt grundene til

Første Slesvigske Krig og den hertugelige position deri. Det er og bliver vanskelligt stof med mange faldgruber, særligt når man skal gøre det kort. Det lykkes pænt, men det er dog slående, at der nærmest er en på hertugernes vegne krænkert opfattelse, når der grundigt gøres opmærksom på, at den kommende danske konge Christian IXs brødre stod på oprørets side. Det skrives med kursiv og udråbstegn, som var det noget helt nyt, men er jo gammel, kendt viden. Forfatteren plæderer ellers for en balanceret opfattelse, men hvorfor så den slags udråb?

Bogens styrke er og bliver rundgangen i slotsbyen – og ganske særligt det store illustrationsmateriale. Man fornemmer tydeligt de mange, glade timer, der er gået med at finde det, og den lokalhistoriske viden, der skal til, for at placere det. Man skal dog holde tungen lige i munden, idet forfatteren ikke viger tilbage for at anvende fotomanipulation, f.eks. side 29, for at vise, hvorledes et nu ombygget hus oprindeligt kunne have set ud. Det angives i billedteksten, så man ved det, bevares, men jeg synes personligt ikke, det bør gøres. Et *stille*-billede fra DRs serie om grænselandet 2020, der viser slottet med den slesvig-holstenske trikolore vajende over hovedfløjen, skal illustrere udbruddet af Første Slesvigske Krig, men virker malplaceret, idet det er en såkaldt fakta-fiktion fra TV, skabt til en bestemt sammenhængende fortælling i netop dét medie.

Tilbage står dog, at det egentlige illustrationsmateriale med tilhørende forklaringer er en gave til fremtidige arbejder med Augustenborg som emne ved siden af, at det gør bogen til en udgivelse, man gerne bladrer og læser i. Det trækker også op, at illustrationsmaterialet, forstår man, nu er let tilgængeligt gennem forfatterens tilknytning til det lokalhistoriske arkiv. Finder en ny borger i byen ikke derhen lige med det samme, så kan vedkommende jo begynde med *Hertugbyen Augustenborg* og gennem den få en lettilgængelig indføring til det sted, hvor man nu er landet. Andre nysgerrige kan gerne gøre det samme.

Mikkel Venborg Pedersen

Stilling, Niels Peter: Danmarks Herregårde – Slesvig og Holsten. Gyldendal, 2021, 430 sider.

Den flittige og kyndige formidler af de danske herregårde, fhv. museumsinspektør Niels Peter Stilling, udgav i årene 2014-18 fire bind om *Danmarks Herregårde*. Efter nærmere omtanke syntes han, at landet syd for Kongeåen manglede, og det gør det jo tit i danske værker. Derfor har Stilling nu udgivet endnu et bind om en række udvalgte herregårde i